

Janusz NOWAK
Uniwersytet Opolski
Samodzielna Katedra Inżynierii Procesowej
jnowak@uni.opole.pl

EDUKACJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WOBEC WYZWAŃ SPOŁECZEŃSTWA XXI WIEKU

Streszczenie. Idea zrównoważonego rozwoju w dobie permanentnego postępu technologicznego i cywilizacyjnego z jednej strony i braku poszanowania środowiska naturalnego z drugiej powoduje, że edukacja młodego pokolenia w XXI wieku ma szczególną rolę do spełnienia. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju, aby osiągnęła zamierzony efekt, potrzebuje holistycznego rozumienia środowiska jako układu stosunków ekologicznych, ekonomicznych i społeczno-kulturowych, w otoczeniu których egzystuje młody człowiek-uczeń. W opracowaniu wskazano zadania dla nauczycieli, którzy mają prowadzić świadomą edukację zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dokonano również analizy podstawy programowej obowiązującej w różnych typach szkół oraz standardów kształcenia nauczycieli. Uzyskane wyniki wskazują, iż problematyka edukacji zrównoważonego rozwoju jest marginalizowana w procesie kształcenia. Konieczne są zatem pilne zmiany w tym obszarze, które są niezwykle istotne dla rozwoju polskiego społeczeństwa XXI wieku.

Słowa kluczowe: edukacja, zrównoważony rozwój, społeczeństwo XXI wieku

EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT FACING THE CHALLENGES OF THE TWENTY-FIRST CENTURY SOCIETY

Abstract. The idea of sustainable development in the era of permanent technological and civilization progress on the one hand, and the lack of respect for the environment on the other gives the education of young generation in the twenty-first century a special role to play. Education for sustainable development in order to achieve the desired effect requires a holistic understanding of the environment as a system of ecological, economic and socio-cultural relations in which a man exists. Recommendations for the implementation of education for sustainable development, recognized as a prerequisite for its realization, were adopted in a number of documents and declarations made at the highest levels of international organizations. Overcoming the problems of the contemporary world and the entrance to the path of sustainable development can only take place by taking

concerted action by all countries and education serving the cause must be a common, international goal.

Keywords: education, sustainable development, 21st century society

1. Wstęp

Dokonujący się na naszych oczach niezwykle intensywny postęp technologiczny i cywilizacyjny oraz nasilający się konsumpcyjny styl życia, tak charakterystyczny dla XXI wieku, nie zawsze uwzględniają zachowania zgodne z prawami natury i ich poszanowaniem. Nowoczesne technologie i wspaniałe wynalazki nie mogłyby powstać, gdyby zabrakło nam surowców, którymi obdarowuje nas Ziemia. Ten intensywny rozwój, często niekontrolowany, którego głównym kołem zamachowym jest chęć osiągnięcia jak największego zysku i idące z nim w parze nieograniczone potrzeby ludzi, może doprowadzić do wyniszczenia i degradacji naszej planety. Dalszy rozwój cywilizacyjny oraz wzrost dobrobytu społeczeństwa bez konieczności wyniszczania środowiska naturalnego jest możliwy tylko w sytuacji, gdy ludzie będą świadomi swoich niszczących działań i radykalnie zmienią nastawienie do „naszej Matki Ziemi”.

Problemów z ochroną środowiska naturalnego nie rozwiąże postęp techniczny. W tym celu, jak pisze Stachowska-Makuchowska¹, „konieczna jest zmiana filozofii życia i pobudzenie świadomości ekologicznej. W ludziach, a w szczególności w młodym pokoleniu, musi się utrwalić postawa moralna pełna szacunku dla życia pod każdą postacią i uznanie, że świat jest dobrem wspólnym”. Zadaniem każdego odpowiedzialnego człowieka jest korzystanie z dobrodziejstw środowiska przyrodniczego w sposób rozważny i przemyślany. Innymi słowy, ma postępować tak, aby przyszłe pokolenia również mogły zaspokajać swoje potrzeby, korzystając z ziemskich bogactw.

W artykule podjęto próbę oceny, w jakim zakresie zagadnienia dotyczące zrównoważonego rozwoju obejmują treści podstawy programowej kształcenia ogólnego (obowiązującej w różnych typach szkół) oraz treści standardów kształcenia nauczycieli. Wskazano również zadania dla nauczycieli, którzy mają prowadzić edukację, kierując się zasadami zrównoważonego rozwoju.

¹ Stachowska-Makuchowska M.: Podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju, [w:] Szadzińska E. (red.): Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji. Impuls, Kraków 2013, s. 15.

Podstawą uzyskania odpowiedzi do tak sformułowanego problemu stała się analiza treściowa dokumentów: rozporządzenia w sprawie podstawy programowej² i standardów kształcenia nauczycieli³.

2. Geneza zrównoważonego rozwoju

Ekspansywna działalność człowieka w drugiej połowie XX wieku oraz towarzyszące jej katastrofy ekologiczne spowodowały, że nasza planeta utraciła zdolność samoregeneracji. W trosce o środowisko naturalne dla obecnych i przyszłych pokoleń rodziły się różne inicjatywy (głównie pod auspicjami UNESCO oraz ONZ), których głównym celem było i jest kształtowanie ludzkiej świadomości w zakresie odpowiedzialności i dbałości o jego zasoby.

W 1987 roku w raporcie Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju ONZ *Nasza wspólna przyszłość* (Raport Brundtland) po raz pierwszy użyto terminu „zrównoważony rozwój” (ZR), zdefiniowanego jako⁴ „rozwój, który zaspokaja potrzeby obecnego pokolenia bez umniejszania szans przyszłych pokoleń do zaspokajania własnych potrzeb”.

Terminologia i percepcja zrównoważonego rozwoju ulega ciągłej ewolucji. Podczas Światowego Szczytu ONZ w sprawie zrównoważonego rozwoju w Johannesburgu (2002 r.) została ona wzbogacona o wymiar edukacyjny. Obecnie powszechnie uważa się, że edukacja odgrywa istotną rolę w realizowaniu wizji zrównoważonego rozwoju, która łączy dobrobyt gospodarczy z szacunkiem dla różnorodności kulturowej Ziemi i jej zasobów⁵.

Uwzględniając uznanie dla wartości i odrębności kulturowych społeczeństwa, koncepcja ZR określa rozwój nie tylko za pomocą wskaźników ekonomicznych. Najważniejsza jest integracja i kompromis pomiędzy gospodarką, środowiskiem i społeczeństwem. Te trzy obszary zrównoważonego rozwoju: społeczeństwo, środowisko i gospodarka – zostały nazwane trzema filarami zrównoważonego rozwoju⁶. Holistyczne podejście do środowiska jest związane z „myśleniem systemowym”, to jest takim sposobem myślenia, który widzi wszystkie aspekty współczesnego świata jako wzajemnie powiązane systemy współzależne, wzajemnie się przenikające i uzupełniające (rys. 1).

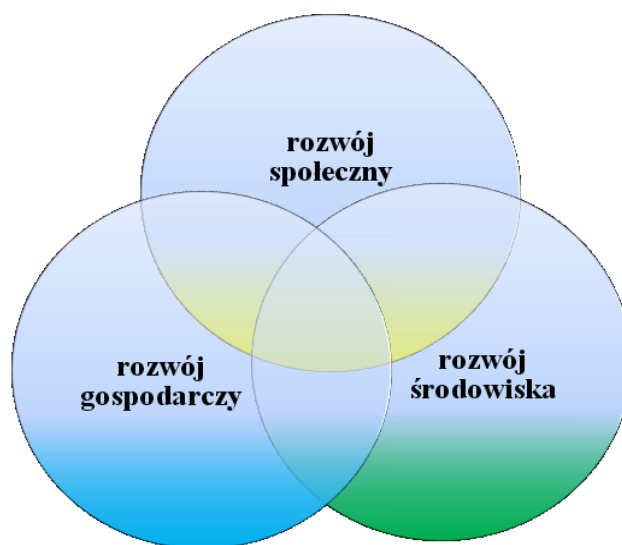
² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.

³ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

⁴ World Commission on Environmental and Development. *Our common Future*. Oxford University Press 1987, p. 47.

⁵ Lewandowska E.: Od idei zrównoważonego rozwoju do idei edukacji dla zrównoważonego rozwoju, [w:] Korwin-Szymanowska A., Lewandowska E., Witkowska-Tomaszewska A. (red.): *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w perspektywie wyzwań społeczeństwa wiedzy*. APS, Warszawa 2016, s. 41.

⁶ Takie ustalenie zapadły podczas Szczytu Ziemi zorganizowanego przez ONZ w 2002 w Johannesburgu.

Rys. 1. Idea zrównoważonego rozwoju

Źródło: Wójtowicz B.: Geografia. Rozwój zrównoważony. Edukacja ekologiczna. Wyd. Naukowe UP, Kraków 2010, s. 59.

3. Rola edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w XXI wieku

Przemiany społeczno-gospodarcze, które się dokonują na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza, wymagają od współczesnej pedagogiki nowatorskiego spojrzenia na dzisiejszą edukację i nadania jej formy odpowiadającej wyzwaniom „nowych czasów” na miarę XXI wieku. Wymusza to wykreowanie takiego sposobu konstruowania procesu nauczania-uczenia się, który daje możliwość wspierania ucznia w rozwoju kompetencji: szkolnych, interpersonalnych, intrapersonalnych oraz związanych z umiejętnością korzystania z nowych technologii, niezastąpionych z punktu widzenia społeczeństwa wiedzy⁷.

Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju (EZR) powinna być prowadzona w wielu obszarach. Musi ona obejmować sferę ekologiczną (poprzez różnego rodzaju działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego), ekonomiczną (np. racjonalne gospodarowanie zasobami, zmiana nieroztropnych postaw i zachowań konsumentów) oraz społeczną (m.in. walka z biedą i niedożywieniem)⁸. Jednakże niezwykle istotna jest również sfera polityczna, gdyż to właśnie rządzący państwami podejmują kluczowe decyzje dla ZR. To właśnie na najwyższym szczeblu

⁷ Witkowska-Tomaszewska A.: Edukacja wobec wyzwań społeczeństwa wiedzy, [w:] Korwin-Szymanowska A., Lewandowska E., Witkowska-Tomaszewska A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w perspektywie wyzwań społeczeństwa wiedzy. APS, Warszawa 2016, s. 29.

⁸ Kostecka J.: Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju – wizja, cel, strategia. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2009, s. 101-102.

zapadają rozstrzygnięcia, które mają wpływ na to, w jaki sposób społeczeństwa i gospodarki naszej planety wykorzystują zasoby środowiska przyrodniczego.

Zdaniem Kosteckiej⁹ EZR to edukacja, która:

- ✓ umożliwia przewidywanie, stawianie czoła i rozwiązywanie problemów, które zagrażają życiu na Ziemi;
- ✓ rozpowszechnia takie wartości i zasady leżące u podstaw zrównoważonego i trwałego rozwoju, jak: równość płci, tolerancja społeczna, redukcja obszarów biedy, ochrona środowiska, ochrona zasobów naturalnych planety i sprawiedliwe, żyjące w pokoju społeczeństwa;
- ✓ naświetla złożoność i wzajemne przenikanie się obszarów dotyczących: środowiska, społeczeństwa (z uwzględnieniem kultury) oraz szeroko rozumianej gospodarki.

Newralgicznymi sferami, które mają istotny wpływ na wzajemnie interakcje pomiędzy przenikającymi się obszarami (trzema filarami ZR), są polityka i kultura. Dzieje się tak dlatego, że związane są one z cenionymi przez nas wartościami, z tym, w jaki sposób postrzegamy relacje z innymi i światem przyrody oraz procesem podejmowania decyzji. Wartości, różnorodność wiedzy, języków i światopoglądów związane z kulturą i polityką silnie wpływają na sposób definiowania kwestii ZR i ich realizowanie na poziomie lokalnym.

EZR powinna przyczynić się do budowania i realizowania programów edukacji zorientowanych na tworzenie wiedzy, która będzie wykorzystywana do scalania rozwoju wszystkich sfer istnienia ludzkiego, czyli¹⁰:

- rozwijania umiejętności do myślenia holistycznego i interdyscyplinarnego,
- kreatywności,
- ciągłego zdobywania i aktualizowania wiedzy,
- orientacji na przyszłość,
- kompetencji refleksywnych (zwrotnych) i kooperatywnych,
- rozumienia odmienności kulturowych i funkcjonowania w globalnym środowisku różnorodności i zmienności.

Należy jednak podkreślić, że w procesie kształcenia główny nacisk jest kładziony na edukację ekologiczną. Problemy związane m.in. z zanieczyszczeniem środowiska naturalnego i ociepleniem klimatu są poruszane na zajęciach lekcyjnych przez nauczycieli. Natomiast zagadnienia ekonomiczne, które dotyczą m.in. rabunkowej eksploatacji zasobów naturalnych i konsumpcyjnego stylu życia oraz aspekty społeczne (walka z analfabetyzmem, problem głodu i niedożywienia), są marginalizowane. Tylko dociekliwi nauczyciele, prawdziwi pasjonaci w swoim zawodzie, są w stanie umiejętnie podejść do problemu EZR.

⁹ Ibidem, s. 102.

¹⁰ Woźniak M.: Od gospodarki "ekonów" do zintegrowanego rozwoju poprzez nową edukację ekonomiczną, [w:] Polok A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu. PTE, Warszawa 2015, s. 32.

Jeżeli chodzi o sferę konsumpcji to EZR ma pomóc ludziom w przejściu od bezkrytycznej maksymalizacji konsumpcji do podnoszenia jakości wartościowego życia, profilaktyki zdrowia i niezależności każdego konsumenta świadomego konsekwencji podnoszenia aktualnej jakości życia kosztem przyszłych pokoleń. Warto zauważyć, że ludzie obecnie pozostają pod wpływem nieuczciwego marketingu i staczają się w świat „bylejakości rozwoju”, poprzez nierozważne i nieodpowiedzialne maksymalizowanie, a nie optymalizowanie konsumpcji¹¹.

Aby założenia i idee ZR mogły być realizowane, najpierw muszą dotrzeć i odcisnąć swoje piętno w świadomości jak największej liczby osób. Dlatego też ciągle musi być prowadzona równoległa edukacja w wielu środowiskach: w domu, w szkole i w środowiskach masowego przekazu. Tylko tak zintensyfikowana działalność edukacyjna może odnieść zamierzony skutek. EZR powinna być rozpoczęta już na etapie przedszkola, gdyż wówczas umysł dziecka nie jest jeszcze „skażony i zainfekowany” niewłaściwym postępowaniem w stosunku do środowiska naturalnego. Idee ZR na kolejnych etapach edukacji powinni rozwijać wszyscy nauczyciele bez wyjątku, a w szczególności nauczyciele przedmiotów przyrodniczych (biologia, chemia, fizyka i geografia) oraz podstaw przedsiębiorczości i wiedzy o społeczeństwie. Poprawnie wykształcony młody człowiek powinien mieć odpowiednio ukształtowaną postawę proekologiczną i prospołeczną. Tylko takie jednostki będą w stanie podejmować odpowiedzialne zachowania ograniczające niszczenie naszej planety.

4. Zrównoważone społeczeństwo przyszłości wyzwaniem XXI wieku

Najważniejszym zadaniem do zrealizowania przez społeczność żyjącą w XXI wieku jest dążenie do uzyskania równowagi w gospodarowaniu zasobami przyrody przez obecne i przyszłe pokolenia. Nie możemy postępować bezrefleksyjnie i pozostawić po sobie tylko przysłowiowej „spalonej ziemi”. Dlatego też obecne i przyszłe pokolenia powinny być umiejętnie przekształcane ze społeczeństw konsumpcyjnych w społeczeństwa odpowiedzialne, które oparte będą na zrównoważonej produkcji i konsumpcji (*sustainable production and consumption*) oraz tworzone przez zrównoważonych producentów i konsumentów (*sustainable producers i sustainable consumers*)¹². Ta swego rodzaju transformacja będzie procesem bardzo trudnym i rozłożonym w czasie. Będzie też wymagała wielu poświęceń i samozaparcia ze strony ludzi, którzy muszą zacząć stosować zasady ZR w swoim życiu. Aby zasady ZR były powszechnie stosowane, musi się zrodzić na nie swego rodzaju „moda” czy „trend”. W dobie XXI wieku, zdominowanego przez portale społecznościowe, powielanie

¹¹ Ibidem.

¹² Pabian A.: Koncepcja sustainability w działalności ośrodków edukacyjnych, [w:] Polok A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu. PTE, Warszawa 2015, s. 184.

wzorców postępowań i zachowań proekologicznych swoich idoli (tzw. celebrytów) jest w stanie odnieść większy skutek, aniżeli różnego rodzaju kampanie społeczne prowadzone na rzecz ZR. Dużą rolę w swego rodzaju promocji zasad ZR mają również do odegrania nauczyciele, którzy powinni przekazywać swoim uczniom wzorce zachowań zgodne z ideologią ZR.

Podstawę tworzenia zrównoważonych społeczeństw musi stanowić edukacja oparta na zasadach zrównoważonego rozwoju. Powinna być ona obecna na wszystkich szczeblach szkolnictwa, poczynając od przedszkola, a kończąc na szkole wyższej, kształtując proekologicznego i prospołecznego obywatela, który będzie stosował zasady zrównoważonego rozwoju zarówno w swoim gospodarstwie domowym, jak i w miejscu pracy¹³.

Jednakże, aby w placówkach oświatowych była prowadzona właściwa EZR należy zadbać, aby nauczyciele uczący w nich kierowali się zasadami ZR. To przede wszystkim pedagodzy oraz rodzice kształtują od najmłodszych lat osobowość i wzorce zachowań młodego człowieka. Rodzice w różnym stopniu mogą wzmacniać postawy prospołeczne i proekologiczne swoich dzieci, dlatego też główny ciężar ukształtowania tych cech spoczywa na nauczycielu. Aczkolwiek, aby nauczyciel mógł przekazać treści dotyczące ZR swoim uczniom, sam musi posiadać odpowiednią wiedzę na ten temat. Kształcenie nauczycieli w tym zakresie pozostawia wiele do życzenia. Okazuje się, że w standardach kształcenia nauczycieli nie ma żadnej informacji na temat ZR. Jest tylko wymóg prowadzenia metodyki edukacji przyrodniczej dla nauczycieli edukacji przedszkolnej i pierwszego etapu edukacyjnego (nauczyciel klas I-III szkoły podstawowej)¹⁴. Samo rozwijanie kompetencji w zakresie rozumienia i poszanowania przyrody to zbyt mało w kontekście szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju. W tym miejscu rodzi się retoryczne pytanie: czy tak wykształcony nauczyciel jest przygotowany do prowadzenia właściwej EZR na miarę potrzeb, wyzwań i oczekiwań XXI wieku? Cała nadzieja w tych nauczycielach, którzy stale doskonalą się, podnosząc swoje kwalifikacje w zakresie ZR. Tylko świadomy, zaangażowany i pełen pasji nauczyciel, pomimo pewnych mankamentów w organizacji procesu kształcenia, jest w stanie w pełni realizować politykę EZR. Inną kwestią jest to, że realizowane przez nauczycieli podstawy programowe i tworzone na ich bazie programy nauczania przewidują tylko kilka godzin lekcyjnych na tak ważne tematy, jak: ochrona przyrody, świadomość ekologiczna czy zrównoważony rozwój¹⁵.

System kształcenia w Polsce wymaga daleko idących zmian. Powinien ewoluować w kierunku norweskiego systemu kształcenia, gdzie od najmłodszych lat dzieci mają wpajany kult natury i przyrody. Nikogo nie powinno dziwić, że spędzanie czasu na łonie natury jest

¹³ Ibidem.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.

¹⁵ Tuszyńska L., Łyczkowski M.: Strategia zrównoważonego rozwoju w świadomości warszawskich nauczycieli, [w:] Cichy D. (red.): Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju. IBE, Warszawa 2005, s. 147.

ulubionym narodowym zajęciem Norwegów. Zasady ZR obecne są w norweskiej mentalności od wieków. Przeobrażenia w naszej oświacie należy rozpocząć od:

- ✓ uzupełnienia podstaw programowych (na wszystkich etapach edukacyjnych) o zagadnienia związane z szeroko rozumianym ZR,
- ✓ wprowadzenia zapisów dotyczących ZR do standardów kształcenia nauczycieli, gdyż każdy nauczyciel, który ma kształcić młode pokolenie na miarę XXI wieku, powinien mieć świadomość istotności roli EZR,
- ✓ szkoleń dla czynnych nauczycieli, aby podnieść ich świadomość w obszarze ZR.

Dla większości dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym przedmiot zainteresowania stanowią otaczający ich świat oraz masowość i różnorodność zjawisk przyrodniczych, które są niewyczerpanym źródłem informacji. Wszystko to powoduje, że dzieci stają się aktywne i chętne do działania. W tym momencie na drodze takich dzieci powinien stanąć kompetentny, dobrze wykształcony (zgodnie z zasadami ZR) nauczyciel wychowania przedszkolnego oraz początkowego i rozbudzić naturalną ciekawość i umiejętnie kształtować najmłodszych członków społeczeństwa, aby wyrosli na dojrzałych i świadomych obywateli XXI wieku, dla których idee ZR będą podstawą funkcjonowania w technologicznym świecie.

Wiedza z zakresu ochrony przyrody ma za zadanie uwrażliwić młodych ludzi na temat postępującej degradacji środowiska naturalnego oraz wyczerpywania się bogactw i zasobów, którymi obdarzyła nas Ziemia. Wszystkie te działania mają na celu zaalarmowanie młodego pokolenia i wykształcenia w nim konieczności ochrony przyrody i postępowania zgodnie z zasadami i ideą ZR¹⁶. Kompetentny nauczyciel ma na tym polu sporo do zrobienia, gdyż to on powinien umiejętnie przekazać tę wiedzę swoim uczniom i zaszcześcić w nich szacunek do dóbr naturalnych, co możliwe jest dzięki odpowiednio dobranym treściom programowym na realizowanych zajęciach dydaktycznych.

Idea zrównoważonego społeczeństwa jest odległa od współczesnego społeczeństwa konsumpcyjnego, w skład którego wchodzi głównie jednostki ukierunkowane wyłącznie na osiągnięcie celów ekonomicznych zarówno konsumentów, jak i producentów (*homo oeconomicus*). Człowiek w zrównoważonym społeczeństwie to przede wszystkim osoba wrażliwa, czująca, myśląca innowacyjnie i przyszłościowo, która jest w stanie dobro planety postawić wyżej w hierarchii wartości aniżeli własne korzyści materialne. Tylko takie jednostki są w stanie ratować Ziemię. Przygotowanie pokolenia, dla którego priorytetem będzie zmiana nawyków i przyzwyczajzeń konsumpcyjnego stylu życia, to zadanie trudne i długoletnie. Temu ambitnemu zadaniu muszą sprostać nauczyciele, którzy powinni piętnować konsumpcjonizm,

¹⁶ Żeber-Dzikomska I.: Edukacja ekologiczna i zrównoważony rozwój w klasach I-III szkoły podstawowej, [w:] Szadzińska E. (red.): Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji. Impuls, Kraków 2013, s. 99.

i szerokie grono społeczników, mających umiejętność skutecznego pobudzania młodych i świątłych umysłów do walki o lepszą przyszłość dla siebie i przyszłych pokoleń¹⁷.

Spółeczeństwo zrównoważone to takie, które odpowiednio równoważy szeroko rozumiane kwestie społeczne (w tym: likwidację głodu i analfabetyzmu, ograniczenie chorób i skrajnej nędzy, zapewnienie dostępu do powszechnej edukacji oraz ochronę zdrowia i życia ludzkiego) z celami ekologicznymi (powstrzymanie niszczenia ekosystemów, ochrona różnorodności biologicznej) i ekonomicznymi (sprawiedliwy podział zasobów i kapitału, postęp techniczny przyjazny człowiekowi i środowisku przyrodniczemu). Wszystkie zarysowane powyżej cele mają wspólny, humanistyczny wymiar. Zrównoważony rozwój oznacza zatem znalezienie harmonii między trzema filarami ludzkiej działalności. Przy czym najistotniejszy jest aspekt społeczny, warunkujący podjęcie każdej decyzji dotyczącej środowiska przyrodniczego i gospodarki. To swego rodzaju poszukiwanie harmonii dotyczy nie tylko ludzi żyjących obecnie, ale przede wszystkim przyszłych pokoleń.

5. Podsumowanie

Świadomość sytuacji zagrożenia, którego ludzkość jest w stanie uniknąć, zmieniając swoje postępowanie wobec przyrody (bez względu na płeć, wiek, zawód, kolor skóry, pochodzenie czy przekonania), skłania do podejmowania zdecydowanych i długo oczekiwanych działań proekologicznych. Tą świadomością muszą wpajać od najmłodszych lat swoim uczniom nauczyciele. Potrzeba wdrożenia ekorozwoju pojmowanego jako całokształt harmonijnych działań człowieka, korzystającego z zasobów środowiska przyrodniczego w sposób racjonalny, odpowiedzialny oraz gwarantujący ich zachowanie dla przyszłych pokoleń, jest obecnie sprawą kluczową. Dlatego świadomi swoich zadań pedagodzy muszą sprostać wyzwaniom i w odpowiedzialny sposób, zgodnie z zasadami ZR, kształtować kolejne pokolenia.

Przy aktualnym poziomie techniki wybór drogi zrównoważonego rozwoju stanowi jedyną słuszną alternatywę w XXI wieku dla obecnego i kolejnych pokoleń. Zintensyfikowanie tempa tego rozwoju oraz jego upowszechnienie w społeczeństwie wymaga powołania do życia nowej kategorii obywateli – zrównoważonych konsumentów i producentów, dla których cele ekologiczne i społeczne są równie istotne jak cele ekonomiczne. Aby to osiągnąć, niezbędne jest prowadzenie właściwej polityki edukacyjnej. Tylko odpowiednio realizowana EZR poczynając już od przedszkola, jest w stanie przynieść spodziewane efekty. Jedynie system kształcenia oparty na zasadach zrównoważonego rozwoju jest zdolny ukształtować zrównoważone postawy i wzorce zachowań. Tylko tak wykształcone, kompetentne i aktywne jednostki będą miały wpływ i siłę oddziaływania na kształtowanie właściwej polityki

¹⁷ Stachowska-Makuchowska M.: op.cit., s. 26.

ekologicznej, zarówno na arenie lokalnej jak i globalnej. Polska i świat potrzebują społeczników, odpowiedzialnych nauczycieli-pedagogów, którzy będą kreować właściwą politykę zrównoważonego rozwoju na miarę XXI wieku, pozwalającą na odbudowę i poprawę stanu naszej planety w takim stopniu, aby przyszłe pokolenia mogły korzystać z uroków i zasobów środowiska naturalnego.

Bibliografia

1. Lewandowska E.: Od idei zrównoważonego rozwoju do idei edukacji dla zrównoważonego rozwoju, [w:] Korwin-Szymanowska A., Lewandowska E., Witkowska-Tomaszewska A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w pespektywie wyzwań społeczeństwa wiedzy. APS, Warszawa 2016.
2. Kostecka J.: Dekada edukacji dla zrównoważonego rozwoju – wizja, cel, strategia. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2009.
3. Pabian A.: Koncepcja sunstainability w działalności ośrodków edukacyjnych, [w:] Polok A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu. PTE, Warszawa 2015.
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.
5. Rozporządzenie Ministra i Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela.
6. Stachowska-Makuchowska M.: Podstawowe założenia zrównoważonego rozwoju, [w:] Szadzińska E. (red.): Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji. Impuls, Kraków 2013.
7. Tuszyńska L., Łyczkowski M.: Strategia zrównoważonego rozwoju w świadomości warszawskich nauczycieli, [w:] Cichy D. (red.): Edukacja środowiskowa wzmocnieniem zrównoważonego rozwoju. IBE, Warszawa 2005.
8. Witkowska-Tomaszewska A., Edukacja wobec wyzwań społeczeństwa wiedzy, [w:] Korwin-Szymanowska A., Lewandowska E., Witkowska-Tomaszewska A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w pespektywie wyzwań społeczeństwa wiedzy. APS, Warszawa 2016.
9. World Commission on Environmental and Development. Our common Future. Oxford University Press, 1987.

10. Woźniak M.: Od gospodarki “ekonów” do zintegrowanego rozwoju poprzez nową edukację ekonomiczną, [w:] Polok A. (red.): Edukacja dla zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu. PTE, Warszawa 2015.
11. Wójtowicz B.: Geografia. Rozwój zrównoważony. Edukacja ekologiczna. Wyd. Naukowe UP, Kraków 2010.
12. Żeber-Dzikomska I.: Edukacja ekologiczna i zrównoważony rozwój w klasach I-III szkoły podstawowej, [w:] Szadzińska E. (red.): Dydaktyczne „tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji. Impuls, Kraków 2013.